

Oponentský posudek k bakalářské práci Zity Murové

„Čeští sametoví anarchisté a jejich trajektorie“

(Vedoucí práce: Mgr. Bohuslav Kuřík, Ph.D.)

FHS UK

Vypracoval: Mgr. Yasar Abu Ghosh, Ph.D., 18.09.2023

Zítra Murová v předložené bakalářské práci zaměřuje svou pozornost na utváření anarchistického pole jako součást procesů změn a usazování sociálních tříd v době historické změny. S oporou v konceptech habitusu a sociálního pole P. Bourdieu zkoumá, jak se velké procesy dějí skrze individuální trajektorie aktérů na přelomu 80. a 90. let. Text bakalářské práce sestává z přehledně strukturovaných 5 kapitol. Úvodní dvě kapitoly prezentují autorčino nakládání s teoretickým aparátem a znalost problematiky v historických souvislostech. V úvodu 2. teoretické části bakalářské práce autorka rozvíjí konceptuální aparát P. Bourdieu pro účely vlastního tázání. Zamýšlí se nad koncepty habitusu a sociálního pole, zejména pak v kontextu změn. Její práce s tímto komplikovaným konceptuálním aparátem je sebevědomá a vzhledem ke stupni studia nad očekávání přesná a podrobná. Je to jedna z výrazných kvalit bakalářské práce, kterou je třeba na tomto místě zdůraznit.

Teoretické tázání uzpůsobené pro zkoumání utváření anarchistického pole v dobách změn s využitím bourdieuovského aparátu, které je často vnímáno kritiky jako silně zdůrazňující sociální reprodukci, není opravdu snadné. Autorka nutně naráží na nutnost vysvětlit, jak se ustanoví dosud neexistující sociální pole. Správně si všímá toho, že nic takového, jako zrod nového pole ze vzduchu není, alespoň ve smyslu Bourdieuovy teorie sociálních polí, možné. Pole se ustanovuje na souřadnicích existujících postojů, preferencí a materiálních možností a úkolem výzkumníka je se dopátrat toho, co přesně umožnilo novou konstelaci, jak došlo k přeskupení tak, že vzniká univerzum sdílených preferencí a ocenění, které v čase získává na trvalosti, setrvačnosti. Jinými slovy, jak ve zdánlivé diskontinuitě rozeznat kontinuitu.

V teoretické části se objevují ovšem i určité nejasnosti a nesrovnalosti. Při znalosti teorie polí musí být autorce zřejmé, že něco jako „pole anarchismu“ není možné, protože mu neodpovídá žádná výrazná sociální třída. Meta pole, které na několika místech zmiňuje, ve kterém získávají habitus přívrženců anarchismu na přitažlivosti, musí mít vlastnosti, ve kterých hodnoty typické pro přívržence anarchismu napomáhají utvářet jeho „anarchistické pole“ jako jeho segment. Pokud má autorka uspokojivě zodpovědět otázku, kterou si klade – „Ve své bakalářské práci se zajímám, jak právě vznikající anarchistické hnutí, a tedy i anarchistické pole, transformovalo habitus jednotlivých aktérů a zároveň jak skrze svůj habitus anarchistické pole utvářeli“ (s. 12) – pak se její úsilí musí soustředit právě na tyto momenty: jak se v individuálních rozhodnutích aktérů, kteří oscilují v okruhu daného prostoru (klidně mu spolu s autorkou říkejme „meta pole“), dají rozeznat souřadnice formujícího se anarchistického pole. Jinými slovy, jak se v Bourdieuho smyslu autonomizuje důraz na autonomii v anarchistickém slova smyslu (charakteristika anarchistického pole se

samozřejmě neomezuje pouze na tento aspekt, autorka jich uvádí víc, ale pro zjednodušení argumentu to zužuji).

V jakési metodologické předmluvě k empirické části bakalářské práce „Úskalí“ autorka zmiňuje, jak bylo nutné si s aktéry, se kterými vedla rozhovory, ujasnit některé na první pohled nekonfliktní pojmy důležité pro anarchistickou praxi (přímá akce, rodina apod.). Správně si všímá překvapivé sociální homogenity „bývalých“ anarchistů, mezi kterými převažují akademici nad dělníky. Tuto skutečnost ovšem dál nerozvádí a nepromítá do interpretace.

Následuje rozsáhlá kapitola analyzující rozhovory s celkem osmi respondenty. Způsob analýzy, kdy jsou kratší nebo delší úryvky rozhovorů následovány autorskou reprodukcí smyslu, mi nepřijde šťastný. Na jednu stranu tak působí celé pasáže redundantně, na druhou svazují autorce ruce v tom soustředit na „unikátní“ momenty ve výpovědích. Ideové zázemí rodícího se anarchistického pole rozhovory vystihují dobře (protisystémovost, odpor k povinné vojenské službě, důraz na právo zvířat a od toho odvozená individuální askeze, individuální svoboda, antifašismus) a i když bych si dokázal představit i lepší formu reprezentace, autorce se daří je vykreslit jako závažné, nenáhodné, s existenciálním rozměrem. Zajímavě zachází s analogií o „třídě na papíře“, když chce zdůraznit, že výrazným znakem utváření habitu anarchisty byla nejednoznačnost a absence vzorů, které se dařilo saturovat až postupně spolu s tím, jak se otvíraly možnosti čerpat ze zahraničních zdrojů (knižních, textů písni, tiskovin apod.).

I přes některé výše zmíněné výtky k postupu v prezentaci pokládám analýzu za zdařilou. Autorka totiž měla po ruce pro bakalářskou práci neobvykle rozsáhlý materiál (její akademičtí respondenti byli zřejmě dost upovídání). Analýza sice nejde vždy k věci, konečně odpověď na velmi těžkou odpověď z úvodu textu nakonec nedostáváme, ale autorce se daří jiné věci: sledujeme, jak se zpětně anarchisté dívají na to, jak se stávali anarchisty – a ano, mluvíme pouze o mužích, bílých (pravděpodobně fousatých) mužích středního věku; identifikujeme, jak tyto „důvody“ a inklinace byly sdíleny a komunikovány, a částečně rozeznáváme i příhodnost okamžiku, která to umožnila. Pro dotažení práce do bourdieuvské analýzy v plném slova smyslu by ale bylo potřeba najít konkrétní propojení mezi aktéry a také rozpoznat, jak proces autonomizace dával aktérům nějakou výhodu.

Práci hodnotím jako velmi zdařilou, na hranici mezi výborně a velmi dobře.

Yasar Abu Ghosh